

Vesna
Perković
Jović

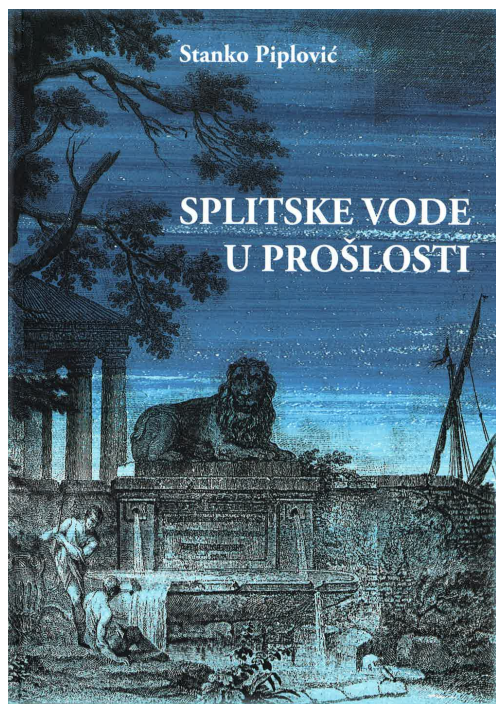
Povijesni pregled uporabe vode u Splitu – od Salone do Drugog svjetskog rata

STANKO PIPLOVIĆ, *Splitske vode u prošlosti*,
Split: Društvo prijatelja kulturne baštine Split, 2019., 146 str.
ISBN 978-953-7698-07-2

Stil Piplovićeva izlaganja je precizan, jasan i znanstveno utemeljen, a godišne iskustva pridonose lakoći iznošenja misli, zbog čega je knjiga zanimljiva stručnim i širim kulturnim krugovima, zaljubljenicima u Split i njegovu prošlost. Autor donosi niz zanimljivih, naizgled manje važnih podataka koji djelo čine fluidnijim. Opisuje ondašnje običaje, sudske sporove, sukobe vlasti, navodi različite dokumente i pravilnike, kako bi čitatelju približio i slikovito dočarao prošla vremena. Radi lakšeg pozicioniranja pojedinih povijesnih lokaliteta dovodi ih u vezu s današnjim toponimima. Knjiga analizira društvena, politička i gospodarska pitanja vezana uz glavnu temu, ali uvijek iz širokog rakursa autorovog interesa, što pridonosi sveobuhvatnosti djela.

Autor u knjizi donosi pregled uporabe vode na splitskom području. Prikaz počinje antičkom Salonom, prethodnicom današnjeg Splita, a završava razdobljem između svjetskih ratova kada Split dobiva vodu obnovljenim i proširenim vodovodom iz rimskog vremena. Uz svako poglavlje autor donosi originalne nacрте i fotodokumentaciju. Knjiga sadrži i sažetak na engleskom jeziku, iscrpnu bibliografiju, kazalo imena te biografiju autora.

Poglavljem o Salonu započinje analiza uporabe vode na splitskom području. U tek osnovanom rimskom gradu *Urbs Vetus* stanovništvo se opskrbljivalo vodom iz bunara. U doba Cezara izveden je vodovod, stari-

ji od kasnije proširenog dijela grada *Urbs Nova*. Napajao je vodom više termi i nimfeja. Voda se koristila u kasnoantičkim krstionicama u bazilikama na salonitanskom i splitskom području.

U trećem poglavlju opisana je trasa akvedukta s početka 4. stoljeća na osnovu dosad istraženih dijelova. Vodovod je uglavnom ukopan, nadzemni dijelovi položeni su na niskim svodovima, a na području Dujmovače vodovod nosi 28 lukova na stupo-

vima. Voda se u Palači koristila i za terme. Autor ističe da je položaj istočnih i zapadnih termi takav da remeti prolaz obodnim opskrbnim ulicama pa zaključuje da su vjerojatno izgrađene nakon palače, također u doba Rima. U vremenu kasne antike voda se upotrebljavala u krstionici *Ad basilicas pictas* vjerojatno iz 5. stoljeća, koja je porušena u 7. stoljeću zajedno sa Salonom.

U srednjem vijeku Split nema vodovod. Antički vodovod vjerojatno je stradao u seobama naroda; prilike iz tog vremena opisane su u poglavlju Srednji vijek. Stanovništvo dobiva vodu najčešće iz javnih bunara na gradskim trgovima, a bogati građani imali su bunare u dvorištima svojih kuća; poneki s raskošno oblikovanim krunama sačuvani su do danas. Bunari za zalijevanje postojali su i u Splitskom polju. Voda je korištena i za raskuživanje karavanske robe u splitskom lazaretu na Rivi. U samostanima su građene cisterne, a mletački kaštel na Rivi i tvrđava na Gripama imali su cisterne za potrebe vojnih posada.

Split je bogat izvorima sumpornih voda koje su se koristile u zdravstvene svrhe početkom 19. stoljeća, što je tema poglavlja Sumporna kupališta.

U drugoj polovini 19. stoljeća kad Split postaje gospodarsko središte šire regije iz vode se veliki javni radovi, gradi se luka, željeznička pruga i grad se opskrbljuje vodom obnovljenim antičkim vodovodom, što je opisano u poglavlju Obnova mreže. Radovi započinju 1877. godine, za načelnika Bajamontija iz Autonomne stranke, prvenstveno zbog potreba opskrbe željeznice vodom. Po projektu rekonstrukcije Frane Locatija obnovljen je antički dovodni kanal i most u Dujmovači. Rezervoar za distribuciju vode sa sjeverne strane grada, u blizini *Ad basilicas pictas*, i razvodna gradska mreža do čak 25 fontana i brojnih javnih česmi izvedeni su po projektu Giacoma Antonellija iz 1879. godine. Radovi na obnovi vodovoda dovršeni su 1880. godine.

Poglavlje Monumentalna česma opisuje postavljanje fontane na Splitskoj rivi pre-

ma odluci načelnika Bajamontija, kako bi se obilježio važan događaj dovođenja vode u grad. Fontana je, po mišljenju autora, kvalitetan umjetnički rad u oblicima tada suvremenog eklekticizma, značajna i s urbanističkog aspekta. Postavljena u sjecište osi Splitske rive i Prokurativa daje akcent tom gradskom prostoru i urbanistički ga definira. Radovi na postavljanju fontane odužili su se zbog promjene vlasti pa je fontana otvorena tek 1888. godine za načelnika Gaje Bulata iz Narodne stranke.

U vremenu od 1901. do 1906. godine polagale su se nove vodovodne cijevi i postavljale česme u gradu, što donosi poglavlje Proširenje mreže.

Deveto poglavlje analizira neostvoreni projekt rekonstrukcije inženjera Carla von Schwarza iz Beča i Splićanina Petra Senjanovića. Početkom 20. stoljeća vodovodna mreža je dotrajala, voda koja stiže do potrošača često je zamućena, a predjeli Splita na višim položajima ne mogu se opskrbiti zbog malog tlaka u mreži. Inženjer Schwarz, koji je bio na vodećem mjestu prilikom izvedbe bečkog vodovoda i inženjer Senjanović predlažu da se za potrebe opskrbe vodom i viših dijelova Splita izgrade rezervoari na Gripama i na Marjanu. Razmišljali su o izvedbi vodovoda i za Kaštela i Solin.

Posljednje je poglavlje o razdoblju između svjetskih ratova. Godine 1930. inženjer Feliks Šperac iz Splita izradio je nov projekt rekonstrukcije vodovoda za razdoblje od 45 godina prihvativši osnovnu koncepciju ranijeg projekta. Najveće izmjene po Piplovićevu mišljenju odnose se na filtriranje i pumpanje cjelokupne količine vode bez obzira na činjenicu da su niži predjeli grada mogli biti opskrbljeni iz postojećeg rezervoara gravitacijom. Autor zaključuje da je „projekt vodovoda tehnički dobro zamišljen, ali da rješenje nije bilo s ekonomskog aspekta racionalno“. Prema ovom projektu izvedena je pumpna i filtrirna stanica u Kopilici, vodosprema na Marjanu i Gripama te je rekonstruirana gradska mreža i izvedeni novi dijelovi.

U poglavljima od obnove vodovodne mreže sredinom 19. stoljeća do rekonstrukcije iz 1930-ih godina autor ističe stalne probleme: neracionalno trošenje, nepostojanje brojila, gubitke vode iz dovodnog kanala od kaptaze do rezervoara pred gradom, probleme s financiranjem i popravcima. Vrlo detaljno opisuje izvedbu pojedinih dionica mreže, iznoseći nove dosad nepoznate podatke. Navodi pojedince koji su na različite načine sudjelovali u realizaciji važnog ko-

munalnog zahvata (gradonačelnici, projektanti, izvođači), opisuje projekte, načine financiranja, izvedbu i cijenu radova, profile cijevi, postrojenja s uređajima i njihove tehničke karakteristike... Upravo zbog rečenih podataka o splitskom vodovodu u tom periodu ova knjiga zaslužuje naročitu pažnju. Postavljene teze i vrijedni podaci poslužit će kao polazište budućim istraživačima. x